

e-Erika

Erityispedagogista tutkimusta ja koulutuksen arviointia

Teksti julkaistu e-Erikan numerossa 2/2019 osoitteessa

<https://journals.helsinki.fi/e-erika>

Lukiolaisten lukivaikeuden testaaminen ja tarjottu tuki erityisopettajien kuvaamana

Marjatta Takala ja Marcus Mäkelä

Lukiossakin oppilaan oppimista tulee tukea. Tätä tukea antavat ainakin lukion erityisopettajat. He kirjoittavat myös lukilausuntoja ylioppilastutkintoa varten. Tässä tutkimuksessa on mukana 27 lukion erityisopettajaa, jotka vastasivat sähköiseen kyselyyn lukilausuntojen teosta ja tuen antamisesta lukiossa. Lausunto tehdään Ylioppilastutkintolautakunnan asteikon mukaan, mutta vaikeuden vaikutusta ei ole helppo määrittää. Lukilausunnon oikeudenmukaisuus mietitytti erityisopettajia. Oppimisen tuki lukiossa keskittyy tämän tutkimuksen mukaan erityisesti oppimaan oppimisen taitojen kasvattamiseen, oppimisvaikeuksista keskusteluun sekä lukemisen ja kirjoittamisen yksilölliseen harjoitteluun. Opettajat kokivat, että lausuntojen tekeminen oppilaille vei liikaa aikaa opetukselta.

Johdanto

Oppimisvaikeuksista pisimpään tunnettu ja eniten tutkittu on lukemisen ja kirjoittamisen vaikeus eli lukivaikeus (Aro & Lerkkanen, 2019) ja näitä vaikeuksia on myös lukioissa opiskelevilla. Uuteen lukiolakiin on kirjattu, että ”Opiskelijalla, jolla on kielellisten erityisvaikeuksien tai muiden oppimisvaikeuksien vuoksi vaikeuksia suoriutua opinnoistaan, on oikeus saada erityisopetusta ja muuta oppimisen tukea yksilöllisten tarpeidensa mukaisesti” (Lukiolaki 2018, §28). Lukivaikeuksiin voi saada tukea lukiossa ja myös ylioppilaskirjoituksissa. Ylioppilastutkintolautakunta (YTL) voi myöntää lukivaikeuden perusteella erityisjärjestelyjä ja arvosanankorotuksia ylioppilaskirjoituksiin (YTL, 2016a; YTL 2019). Tässä artikkelissa tarkastellaan lukivaikeuden arviointia ylioppilastutkintoa varten sekä lukioissa tarjolla olevaa lukiutukea. Erityisesti esitellään erityisopettajien käyttämiä tukikeinoja. Vaikka lukilausunnoilla on Suomessa yli kolmekymmentä vuotta vanha historia, aiheesta on tehty vähän tutkimuksia.

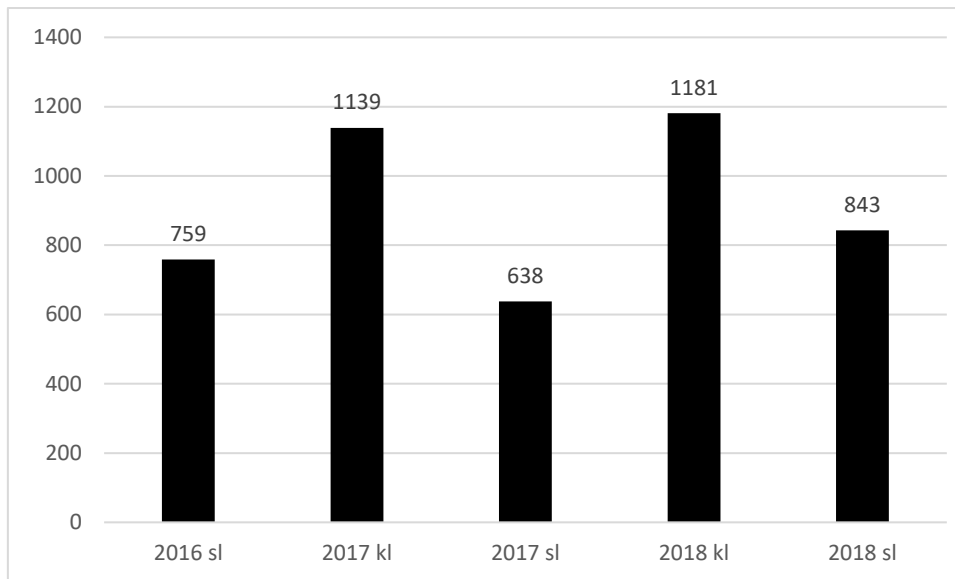
YTL (YTL, 2016a; YTL, 2019) käytti vuoteen 2018 asti lukivaikeudesta termiä lukihäiriö. Vuodesta 2019 alkaen YTL:n nettisivuilla käytetään ilmaisua lukemisen ja kirjoittamisen erityisvaikeus. Se on yleisin syy, jonka perusteella ylioppilaskirjoituksiin haetaan arvosanan korotusta tai erityisjärjestelyjä. Jotta näihin olisi oikeus, tulee opiskelijalla olla YTL:n lomakkeelle tehty lukilausunto, jossa lukivaikeuden vaikeusaste määritellään neliportaisella asteikolla. Vuoteen 2018 asti se oli seuraava: ei häiriötä, lievä lukihäiriö, keskivaikea lukihäiriö ja vaikea lukihäiriö. Vaikeusasteen määrittely ei ollut yksinkertaista, sillä YTL ei kuvannut näitä kategorioita mitenkään. Vuodesta 2019 alkaen erityisvaikeus määritellään suhteessa siihen, miten vaikeus vaikuttaa opiskelijan suoritukseen, näin: ei vaikuta, vaikuttaa jonkin verran, vaikuttaa merkittävästi ja vaikuttaa erittäin paljon (YTL, 2019). Hoitamattomana lukivaikeudet voivat johtaa entistä laajempiin oppimisvaikeuksiin ja oppimismotivaation heikkenemiseen (Peterson & Pennington, 2015). Tämä voi puolestaan näkyä heikkona koulumenestyksenä ja johtaa opintojen viivästymiseen, kaventuneisiin jatko-opintomahdollisuuksiin tai toisen asteen opintojen keskeytymiseen (Hakkarainen, 2016; Vaughn ym., 2015).

Lukiossako lukivaikeuksia?

Lukion suorittaa tavoiteajassa 80,5 prosenttia opiskelijoista ja sen keskeyttää vain noin 3 prosenttia (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2017). Tulevaisuuden tarpeina lukiossa nähdään tuen ja erityisopetuksen määrän lisääminen. (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2017) Lukiolaisten lukivaikeuksien esiintyvyydestä Suomessa ei ole tarkkaa tietoa, mutta esimerkiksi Kinberg ja Savolainen (2011) esittivät lukiolaisten oppimisvaikeuksia koskevassa artikkelissaan arvioksi 2–7 prosenttia. Maahanmuuttajataustaisista nuorista usealla on todettu lukivaikeus vasta lukiossa, koska perusopetuksessa oppimisvaikeuksien oli usein katsottu johtuvan nuorten kielitaidosta ja maahanmuuttajataustasta (Kyntölä, 2011). Koska lukioon menevät opiskelijat ovat useimmiten olleet peruskoulussa melko hyvin suoriutuvia, saattavat lievätkin vaikeudet siinä joukossa hämmästyttää, jopa hävettää nuorta.

Lukivaikeuden huomioiminen ylioppilastutkinnossa

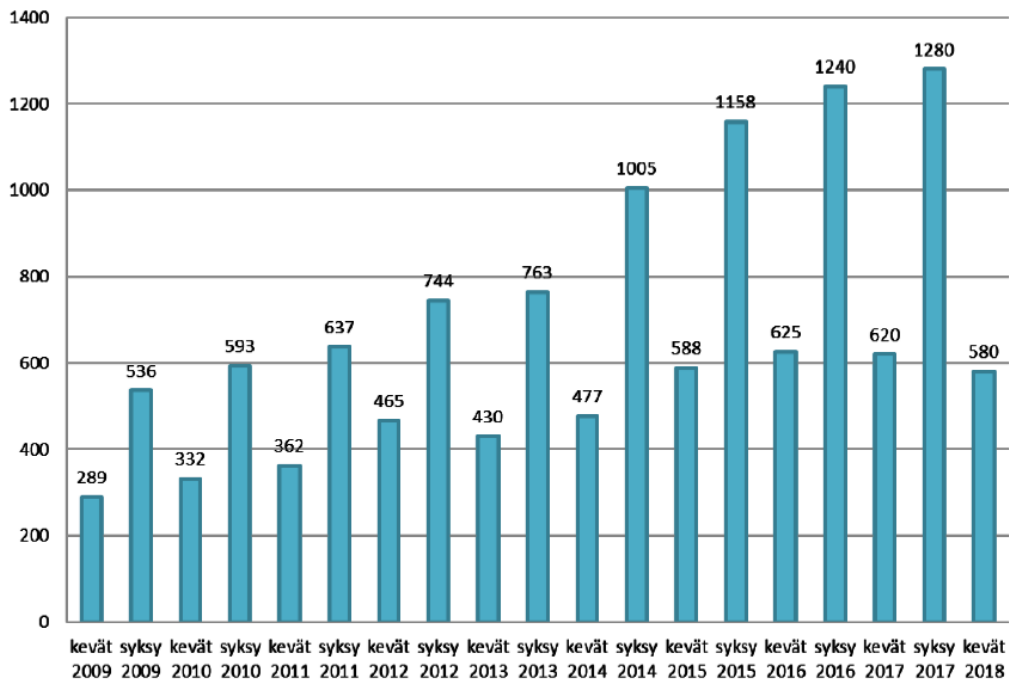
YTL päättää lukivaikeuden huomioon ottamisesta kokelaan tai hänen huoltajansa tekemän hakemuksen perusteella (Valtioneuvoston asetus ylioppilastutkinnosta 915/2005, 6 §). YTL:n määräysten (2016a, 2019) mukaan vain lukivaikeuteen perehtynyt erityisopettaja, psykologi tai puheterapeutti voi antaa lausunnon YTL:n laatimiin lausuntolomakkeisiin, johon vaaditaan lukitesti tulokset ja ilmenemisalueet lukemisessa, kirjoittamisessa ja vieraissa kielissä. Tämän lisäksi lausuntoon tarvitaan vähintään kahden eri aineen opettajan huomioidut kokelaan työskentelystä ja lukioaikana käytetyistä erityisjärjestelyistä. YTL:n määräyksen mukaan (2016a, 2019) lukivaikeuden arvioinnissa ylioppilastutkintoa varten tulee käyttää heidän sivuillaan määrittämiä tiettyjä testejä lukivaikeuden selvittämiseksi. Arvosanan korotukset ovat kokeesta ja lukivaikeuden vaikeusasteesta riippuen 1–8 pistettä. Tarkempi pistetaulukko on nähtävissä lautakunnan verkkosivuilla. (YTL, 2019) Lukivaikeuteen myönnettyjen pistehyvitysten saajien lukumäärä näkyy kuviossa 1 erikseen syksyn ja kevään osalta.

KUVIO 1. Pistehyvityksen saaneiden määrä 2016–2018 (Hellsten, 2018)

Vuodesta 2019 eteenpäin kokelas voi hakea koetilanteeseen erilaisia erityisjärjestelyjä vaikeusasteen mukaan: jos erityisvaikeus vaikuttaa jonkin verran suoritukseen, kokelas voi saada oikeuden suurentaa kirjasinkokoa ja käyttää suurempaa näyttöä mutta ei esimerkiksi oikeutta lisäaikaan. Kokelaan tulee saada kokeilla myönnettyjä erityisjärjestelyjä jo ennen ylioppilastutkinnon kokeisiin osallistumista. Erityisjärjestelyjen tarkoituksena ei ole helpottaa ylioppilastutkinnon suorittamista, vaan niillä pyritään luomaan kokelaalle tasavertaiset olot kokeiden suorittamiseksi (YTL, 2016a; YTL, 2019).

Kuviossa 2 esitetään YTL:n myöntämät erityisjärjestelyt vuodesta 2009 kevääseen 2018. Luvut eivät kerro, kuinka monta erityisjärjestelyä saanutta kokelasta kyseisenä tutkintokertana on osallistunut kokeisiin, koska erityisjärjestelyjä ei tarvitse hakea joka kerta erikseen. Ylioppilastutkintojen määrä on laskenut välillä 2005–2015 noin 10 prosenttia (Suomen virallinen tilasto, SVT, 2016). Kuitenkin erityisjärjestelypäästösten määrä on kasvanut nopeasti; noin kymmenessä vuodessa niiden määrä on lähes kaksinkertaistunut. Erikoislääkärin lausunto jätettiin pois lukilausuntoihin liittyvistä YTL:n hakemusvaatimuksista helmikuussa 2014. Osittain senkin vuoksi erityisjärjestelypäästösten määrä saattoi nousta vuodesta 2014 lähtien (ks. Kuvio 2). Vuonna 2010 erityisjärjestelyjä tai arvosanan korotuksen eli tukea jossain muodossa sai noin kuusi prosenttia opiskelijoista (Liiten, 2011).

KUVIO 2. Myönnetyt erityisjärjestelyt lukihäiriön perusteella

Lukiossa järjestettävä tuki ja erityisopetus

Aiempi lukiolaki (1998, §13) velvoitti oppilaitoksen järjestämään oppimistilanteet ja kokeet siten, että opiskelijoiden yksilölliset tarpeet otetaan huomioon. Uudistettu lukiolaki, joka tuli voimaan 1.9.2019, korostaa oppilaiden oppimistulosten vahvistamista ja yhtenä keinona tähän on oppilaille tarjottava ohjaus ja tuki (Lukiolaki, 2018; ks. myös Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki, 2013). Aineistonkeruun aikaan (2011) voimassa olleen Lukion opetussuunnitelman perusteiden (Opetushallitus, 2003) mukaan erityisen tuen tarkoituksena on auttaa ja tukea opiskelijaa siten, että hänellä on tasavertaiset mahdollisuudet suorittaa lukio-opintonsa. Elokuussa 2016 käyttöön otetun uuden Lukion opetussuunnitelman perusteissa ei puhuta enää erityisestä tuesta vaan oppimisen ja opiskelun tuesta, joka on järjestettävä opiskelijan lähtökohtien, vahvuuksien ja kehitystarpeiden mukaan. Tuen sisältöjä ei missään määritellä eikä niistä ole lukiotasolla juurikaan tutkimusta. Tuen antamisen keskeisenä tavoitteena on, että opiskelija saavuttaa lukion opetussuunnitelmassa asetetut tavoitteet. Lukiokoulutuksen tulee antaa opiskelijalle myös riittävät valmiudet jatko-opintoihin, työelämään ja yhteiskunnassa toimimiseen (Opetushallitus, 2015).

Tarjoamalla tukea edistetään nuorten yhdenvertaisuutta, mikä on koulutuksen järjestäjän velvollisuus (Yhdenvertaisuuslaki, 2014, 6§). Erityisopettajan antama pedagoginen tuki voi auttaa opiskelijoita oppimaan oppimisen taidoissa ja erilaisten metakognitiivisten strategioiden oppimisessa (Hällfors ym., 2006; Marjanen ym., 2014). Tässä artikkelissa kutsumme erityisopettajan pitämiä kursseja lukiossa Lue-kursseiksi, mutta muitakin nimityksiä on käytössä.

Tutkimuksen kohde

Mielenkiintomme kohteena ovat lukiossa toimivien erityisopettajien kokemukset lukilausuntojen tekemisestä ja niihin liittyvistä haasteista sekä erityisopettajien lukiossa antama tuki. Tutkimuskysymykset ovat: 1) Millaisia kokemuksia lukion erityisopettajilla on lukilausuntojen tekemisestä? ja 2) Mitä erityisopettajien antama tuki lukiossa sisältää?

Menetelmä ja aineistonkeruu

Tämän tutkimuksen aineisto pohjautuu sähköiseen kyselyyn (6 taustatietokysymystä, 16 monivalintaosiota ja 3 avointa kysymystä), joka kerättiin lukiossa toimivilta erityisopettajilta vuonna 2011. Kyselyllä haettiin tietoa lausuntojen kirjoittamisesta ja sen haasteista sekä tarjotun lukituen sisällöistä. Avoimet kysymykset koskivat Lue-kurssia, materiaaleja sekä muuta, mitä vastaaja mahdollisesti halusi lisätä aiheesta.

Tutkimukseen osallistuneet ja aineiston analyysi

Tutkimukseen osallistui yhteensä 27 erityisopettajaa lukioiden erityisopettajien verkostosta Helsingistä, Tampereelta ja niiden lähikunnista. Henkilöiden yhteystiedot saatiin lukioiden erityisopettajien koordinaattorilta, ja osallistuminen kyselyyn oli vapaaehtoista. Kyseiseen verkostoon kuului tuolloin 35 opettajaa, joten vastausprosentti oli 77. Vastanneista 27 erityisopettajasta enemmistö työskenteli useassa koulussa: 8 yhdessä lukiossa, 5 kahdessa lukiossa, 7 kolmessa lukiossa ja 4 yli kolmessa lukiossa. Kolme ei työskennellyt juuri nyt missään koulussa mutta teki lausuntoja lukiolaisille omalla ajallaan. Siksi heidätkin pidettiin mukana aineistossa. Vastaajat olivat peruskoulutukseltaan aineenopettajia (N = 9), erityisopettajia (N = 8), erityisluokanopettajia (N = 3), luokanopettajia (N = 6) tai muuten pedagogisesti kouluttautuneita (N = 1). Kaikilla oli lisäksi erityisopettajan tai erityisluokanopettajan koulutus. Vastaajista 19 oli tehnyt lukiolaisille lukilausuntoja 1–10 vuotta, kuusi yli 10 vuotta ja kaksi alle vuoden.

Aineiston analyysi tehtiin määrällisesti ja laadullisesti. Määrällisesti se toteutettiin frekvensseinä, keskilukuina, non-parametrisilla menetelmillä (Wilcoxonin testi, Kruskal-Wallis-testi) ja korrelaatioina, laadullisesti lähinnä sisällönanalyysin keinoin, avovastausten luokitteluna. Vastausten lyhyden vuoksi se katsottiin riittäväksi tavaksi.

Tulokset

Erityisopettajien kokemuksia lukilausuntojen teosta

Lukilausuntojen rooli erityisopettajan työssä

Suurimmalla osalla opettajista eli 74 prosentilla (N = 20) testaamiseen kului yli kaksi tuntia ja 26 prosentilla (N = 7) 1,5–2 tuntia. Yhteensä 19 prosenttia (N = 5) teki testit kerralla, yhtenä päivänä, mutta 56 prosenttia (N = 15) jakoi testaamisen kahdelle tai kolmelle päivälle. Joskus erityisopettaja kirjoitti lausunnon työskenneltyään kaksi tuntia opiskelijan kanssa. Viisi erityisopettajaa kertoi työskentelevänsä opiskelijan kanssa koko Lue-kurssin ajan, jonka aikana he tekivät harjoituksia ja osia lukitesteistä.

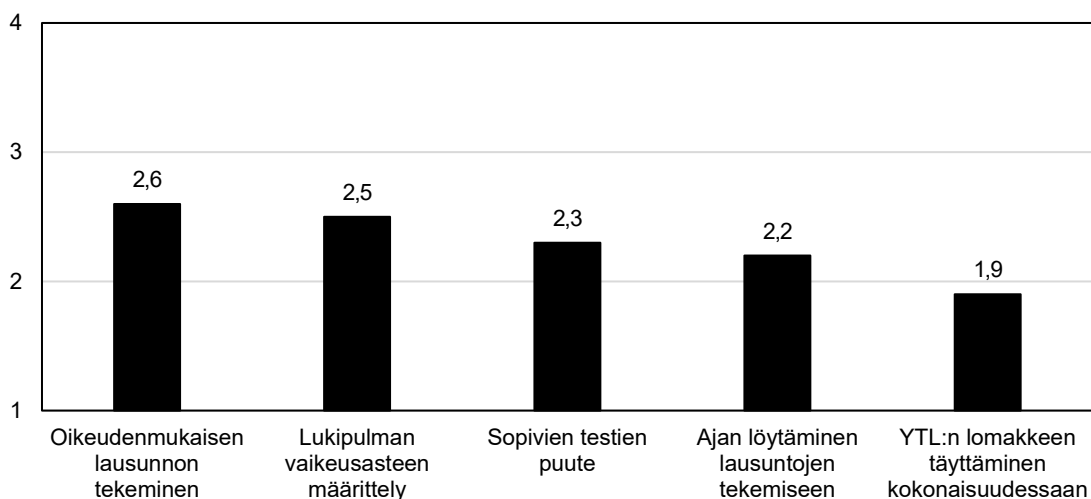
Opettajat tekivät lukilausuntoja syksyisin hieman enemmän kuin keväisin. Vuodessa lausuntoja tehtiin vaihtelevia määriä alkaen yhdestä yli 50:een lausuntoa vuodessa.

Asteikolla 1–4 (1 = täysin eri mieltä ja 4 = täysin samaa mieltä) suurin osa vastaajista koki lukilausuntojen tekemisen YTL:aa varten kuuluvan lukion erityisopettajan työhön (ka = 3,3). Opiskelijoiden osallistuminen Lue-kurssille oli kuitenkin melko satunnaista, minkä takia lausuntoja tehtiin myös niille, jotka eivät olleet osallistuneet Lue-kurssille.

Erityisopettajien mielipiteet jakaantuivat, kun kysyttiin, riittäisikö lausunnossa toteamus: ”Lukupulma on tai sitä ei ole” (ka = 2,3; hajonta 1,1). Tässä aineistossa noin puolet erityisopettajista oli sitä mieltä, että karkea erottelu riittää.

Haasteita lausuntojen tekemisessä

Erityisopettajia pyydettiin valitsemaan annetuista vaihtoehdoista, mikä on vaikeaa lukilausuntojen tekemisessä. Vastausvaihtoehdot ja tulosten keskiarvo kuvataan kuviossa 3. Muuttujien keskiarvojen keskihajonnat vaihtelivat 0,8:sta yhteen. Koska kaikki keskiarvot ovat lähellä arvoa kaksi, ei lausunnon tekemistä koettu kovin haastavana.

KUVIO 3. Erityisopettajien (N = 27) lukilausuntojen tekemisessä kokemat haasteet

Vaikeinta oli ’oikeudenmukaisen lausunnon laatiminen’ (ka = 2,6). Se ei kuitenkaan poikkea tilastollisesti merkitsevästi (Wilcoxonin testi) muista tarjolla olleista vaihtoehdoista kuin vaihtoehdosta ”YTL:n lomakkeiden täyttäminen kokonaisuudessaan”. Oikeudenmukaisen lausunnon ja lukipulman vaikeusasteen määrittelyn välillä on positiivinen korrelaatio ($r = 0,66$, $p < 0,001$) eli muuttujien välillä on selkeä yhteys. Kun vastaaja koki lukipulmien vaikeusasteen määrittelyn vaikeaksi, oli hänelle myös oikeudenmukaisen lausunnon kirjoittaminen haastavaa. Jos opettaja koki oikeudenmukaisen lausunnon kirjoittamisen helpoksi, koettiin myös lukivaikeuden asteen määrittely helpoksi tässä aineistossa. Lisäksi oli avoin kysymys, johon 14 erityisopettajaa listasi vielä muita haasteita kuin kyselyssä tarjotut vaihtoehdot. Näitä olivat sopivan testin (mm. työmuistia tai keskittymistä mittaavan) puute ja yhteistyö

aineenopettajan kanssa. Kaksi opettajaa toi esiin lausuntojen yhteismitallisuuden haasteen. Alla sitaatti tästä:

Itselle on kehittynyt oma mittari päähän, mutta se voi olla erilainen eri testaaajilla. Olen huolissani opiskelijoiden oikeusturvasta. Lisäksi vaikeusasteiden määrittelyssä ei ole mitään tieteellistä pohjaa. Itse olen kirjoittanut hyvin harvoin 'vaikea häiriö', vaikka tiedän, että joku toinen on kirjoittanut niitä paljon useammin. Kannattaako olla siis tällainen jako, jollei sille ole kunnollista ja oikeudenmukaista pohjaa ja kunnolla todentavia mittareita? (Erityisopettaja, tehnyt lausuntoja yli 10 v)

Yli puolet vastaajista eli 63 prosenttia (N = 17) ilmoitti joskus pyöristävänsä lukipulman vaikeusastetta ylöspäin, jotta opiskelija saisi tarvitsemansa erityisjärjestelyt. Kaksi vastasi tekevänsä tätä usein ja seitsemän ei koskaan. Pyöristämisessä tai siinä, riittääkö lausuntoon ”on tai ei ole lukihäiriötä”, ei kokemus vuosina lausuntojen teossa vaikuttanut merkitsevästi (Kruskall-Wallis testin).

Avovastauksissa opettajat korostivat vielä, että kaikki oppimisen vaikeudet lukiossa eivät liity lukipulmaan. Lisäksi kaksi opettajaa nosti esiin maahanmuuttajien lukitetauksen vaikeuden ja tämä herätti heissä huolta oppilaiden eriarvoisuudesta.

Lukiolaiset ovat tässä maassa eriarvoisessa asemassa johtuen resurssien puutteesta! (Erityisopettaja, tehnyt lausuntoja 6–10 v)

Vieraskielisten opiskelijoiden lukivaikeuden toteaminen on hankalaa. (Erityisopettaja, tehnyt lausuntoja 6–10v)

Lue-kurssien sisältö

Erityisopettajien pitämien kurssien sisältöihin liittyvät avoimet vastaukset luokiteltiin Hällforsin ja kollegoiden (2006, 242) esittämiä Lue-kurssin pääteemoja mukaillen. Tulosten mukaan erityisopettajien (N = 21) pitämät kurssit lukioissa sisälsivät eniten oppimaan oppimiseen liittyviä teemoja (Taulukko 1).

Pääteemat	Esimerkki	Mainintoja yhteensä
Oppimaan oppiminen	motivaatio, tavoitteet ja suunnitelma, oppimistylejä, arviointia ym.	101
Oppimisvaikeudet	haastattelu, lukivaikeus, lukitetaus ja tarvittaessa lukilausunto ym.	18
Lukeminen	mekaaninen ja ymmärtävä lukeminen ym.	17
Kirjoittaminen	kirjoittamisen esteiden poistaminen, kirjoittaminen prosessina ym.	11
Vieraat kielet	tehokkaita vieraan kielen sanaston ja kieliopin opiskelutapoja ym.	16
Muuta	reaaliaineiden ja matematiikan opiskelu	6

TAULUKKO 1. Lukion erityisopettajien (N = 21) pitämien kurssien sisältöjen jakautuminen pääteemoittain

Oppimaan oppimisen teemoista yleisimmät olivat oppimistyyli (N = 13), vieraiden kielten opiskelu (N = 12) ja kirjoittaminen (N = 11). Niiden lisäksi yli viisi mainintaa sai Oppimaan oppiminen -luokassa muistiin ja rentoutumiseen (N = 10), ajankäyttöön (N = 8), stressinhallintaan, oppimiskäsitykseen ja opiskelutekniikoihin (N = 7) liittyvät teemat. Näin ollen kyseinen luokka keräsi noin 60 prosenttia (N = 101) kaikista erityisopettajien mainitsemista sisällöistä yhteensä. Kurssin sisältö painottuu oppimaan oppimiseen liittyvien teemojen lisäksi oppimisvaikeuksiin, lukemisen ja kirjoittamiseen harjoitteluun ja vieraiden kielten opiskeluun. Erityisopettajat käyttivät kursseillaan eniten itse tekemänsä (N = 12) ja verkosta löytyvää materiaalia (N = 10). Materiaalia jaettiin myös lukion erityisopettajien kesken (N = 4). Muutama mainitsi käyttävänsä lisäksi vuosien aikana kertynyttä materiaalia, ammattikirjallisuutta ja tehtävämonisteita, esimerkiksi alleviivaustekniikoista.

Avovastuksissa erityisopettajat kertoivat kohtaavansa kursseillaan yhä enemmän erilaisia tuen tarvisijoita muun muassa siksi, että lukio ei ole kaikille siellä oleville ensisijainen valinta, he ovat ikään kuin joutuneet lukioon. He myös korostivat, että erityisopettajan työ ei saisi olla pelkkää testaamista, vaan he halusivat opettaa korvaavia keinoja ja menetelmiä.

Pohdinta

YTL:n myöntämät erityisjärjestelypäätökset ovat lisääntyneet merkittävästi vuodesta 2014 alkaen. Erityisjärjestelyillä pyritään luomaan tasavertaiset lähtökohdat niille kokeilulle, joilla on lukivaikeuksia. Kun lukilausuntoa hakevien opiskelijoiden määrä kasvaa, on entistä tärkeämpää saada tarkkuutta lausuntojen tekoon ja vaikeusasteen määrittelyyn.

Tutkimuksemme mukaan lausuntojen teossa ilmeni vaikeuksia, jotka liittyivät erityisesti lausunnon oikeudenmukaisuuteen ja lukivaikeuden vaikeusasteen määrittelyyn. Aineiston keruuvaiheessa oli voimassa YTL:n neliportainen lukivaikeuden määrittely lievästä vaikeaan. Koska kyseiselle luokittelulle ei ollut selkeitä perusteita, saattoi se aiheuttaa epätasaisuutta lukipulman määrittelyssä. Muutamia opettajia ilmoittivatkin pyörivätään vaikeusastetta ylöspäin, jotta opiskelija saisi mahdollisuuden erityisjärjestelyihin. Sama saattaa tapahtua nytkin, sillä vaikeuden vaikutusta suoritukseen ei myöskään ole helppo määrittää tarkkaan.

Oppimaan oppimisen taidot ja oppimisvaikeuksiin liittyvät teemat olivat esillä Lue-kurssilla. Melko paljon yksittäisiä kurssisisältöjä koskevia mainintoja saivat oppimistyyli. Tämä on mielenkiintoista, koska tieteelliset tutkimukset eivät tue sitä, että ihmiset voidaan luokitella oppimistyylien mukaan (Pashler, McDaniel, Rohrer & Bjork, 2008; Valtonen, 2010). Keskeisiä olivat oppimisstrategiat, kuten luetun ymmärtämisen strategiat, joita erityisopettajat opettivat. Usein juuri heikkojen lukijoiden tietoisuus erilaisista lukemisstrategioista on kehittymättömämpi kuin muilla (Sulkunen & Nissinen, 2012). Oppimisvaikeudet vieraisissa kielissä ovat yleisiä mutta yhä monille opettajille tuntemattomia (Nijakowska, 2019). Erityisesti näihin vieraiden kielten oppimisvaikeuksiin paneuduttiin Lue-kurssilla. Helsingin yliopiston erityispedagogiikan opiskelijoiden ja Opetushallituksen yhteistyönä tutkittiin lukion erityisopetusta (Greus ym., 2019). Vastaajia oli 222, enimmäkseen erityisopettajia (N = 135) ja rehtoreita (N = 71). Yleisimmät tarjotut tuen muodot olivat lisäaika, erillinen tila, tukiovetus ja opetuksen räätälöinti. Opettajat kokivat, että resurssit tukemiseen ovat

riittämättömät. (Greus ym., 2019). Samankaltaisia tuloksia siis kuin omassa tutkimuksessamme.

Suomalaisen koulutusjärjestelmän lähtökohtana on tarjota kaikille oppilaille tasa-arvoiset koulutusmahdollisuudet (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2018). Ylioppilastutkintoa suunnitellaan käytettävän enenevässä määrin valintaperusteena korkeakoulujen ja yliopistojen opiskelijavalinnoissa, joten sen merkitys kasvaa (Kupiainen, Marjanen & Ouakrim-Soivio, 2018; Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2019; YTL, 2016b). Tämän vuoksi myös lukilausunnon laatimista ja siihen liittyviä haasteita sekä lukion lukitukea tulisi tutkia lisää.

Tämän tutkimuksen aiheesta on vähän tutkimuskirjallisuutta ja lisäksi tutkimuksen aineisto oli pieni. Niinpä tutkimustuloksiin on suhtauduttava kriittisesti. YTL:n vaatimukseen lukilausunnosta on tehty aineistonkeruun jälkeen uudistuksia (YTL, 2019), kuten lueteltu testien nimet ja poistettu lääkärintlausunnon vaatimus. Ylioppilastutkinto on digitalisoitunut vähitellen syksystä 2016 alkaen ja on kokonaan digitaalinen syksystä 2019 alkaen (YTL, 2018).

Jatkossa tulisi selvittää, ovatko lukilausuntojen tekemisessä ilmenevät pulmat muuttuneet, miten opettajat kokevat lausuntojen teon nyt, kun testit luetaan, ja millaista tukea erityisopettajat lukioissa nyt antavat. Lukilausunnot ja Lue-kurssit on kuitenkin tarkoitettu lisäämään tasa-arvoa ja menestymistä. Tapahtuuko näin, olisi myös hyvä tutkimuskohde, ja se vaatisi opiskelijoiden näkökulman mukaan ottamisen.

Päälähteet (täydellinen lähdeluettelo saatavissa kirjoittajalta)

Aro, M. & Lerkkanen, M.-L. (2019). Lukutaidon kehitys ja lukemisvaikeudet. Teoksessa T. Ahonen, M. Aro, T. Aro, M.-L. Lerkkanen & T. Siiskonen (toim.), *Oppimisen vaikeudet* (s. 252–289). Jyväskylä: Niilo Mäki Instituutti.

Greus, E., Ikonen, K., Ojala, S., Saarelainen, N. & Taipale, N. (2019) Erityisopetus lukioissa. Opetushallitus ja Helsingin yliopisto. Kartoituksen yhteenveto. <https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/erityisopetus-lukiossa-kartoitus-002.pdf>

Hellsten, A. (2018). YTL:n aktuaari. Henkilökohtainen tiedonanto 22.11.2018.

Kupiainen, S., Marjanen, J. & Ouakrim-Soivio, N. (2018). *Ylioppilas valintojen pyörteissä. Lukio-opinnot, ylioppilastutkinto ja korkeakoulujen opiskelijavalinta*. Suomen ainedidaktisen tutkimusseuran julkaisuja. Ainedidaktisia tutkimuksia 14. Helsinki: Suomen ainedidaktinen seura. Haettu 16.4.2019 osoitteesta https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/231687/Ad_tutkimuksia_14_verkkojulkaisu.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Lukiolaki (2018). *Lukiolaki 714/2018*. Haettu 16.4.2019 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180714>

Opetushallitus. (2015). *Lukion opetussuunnitelman perusteet 2015*. Määräykset ja ohjeet 2015:48. Helsinki: Opetushallitus. Haettu 16.4.2019 osoitteesta http://www.oph.fi/download/172124_lukion_opetussuunnitelman_perusteet_2015.pdf

Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2018). Linjaukset ja kehittäminen. Haettu 16.4.2019 osoitteesta <https://minedu.fi/yleissivistava-koulutus/linjaukset>

Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2019). Opiskelijavalintojen uudistaminen ja koulutusasteiden yhteistyö. Haettu 16.4.2019 osoitteesta <https://minedu.fi/opiskelijavalinnat-ja-yhteistyö>

Pashler, H., McDaniel, M., Rohrer, D. & Bjork, R. (2008). Learning styles: concepts and evidence. *Psychological Science in the Public Interest*, 9(3), 106–119.

Sulkunen, S. & Nissinen, K. (2012). Heikot lukijat Suomessa. Teoksessa S. Sulkunen & J. Välijärvi (toim.), PISA09. *Kestääkö osaamisen pohja?* Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012:12. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.

Suomen virallinen tilasto (SVT): Lukiokoulutus [verkkójulkaisu].

ISSN=1799-1633. 2015. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 9.9.2019].

Saantitapa: http://www.stat.fi/til/lop/2015/lop_2015_2016-06-09_tie_001_fi.html

Yhdenvertaisuuslaki. (2014). *Yhdenvertaisuuslaki* 1325/2014. Finnlex. Haettu 16.4.2019 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141325>

Ylioppilastutkintolautakunta (YTL). (2016a). *Luku- ja kirjoitushäiriön huomioon ottaminen ylioppilastutkinnossa*. Haettu 16.4.2019 osoitteesta https://www.ylioppilastutkinto.fi/images/sivuston_tiedostot/Ohjeet/Sairaus/fi/fi_luki_maarays.pdf

Ylioppilastutkintolautakunta (YTL). (2016b). *Ylioppilastutkintoa tarvitaan edelleen*. Haettu 16.4.2019 osoitteesta https://www.ylioppilastutkinto.fi/images/sivuston_tiedostot/Ajankohtaista/HS_28052016.pdf

Ylioppilastutkintolautakunta (YTL) (2018). Digitaalinen ylioppilastutkinto. Haettu 3.12.2018 osoitteesta <https://www.ylioppilastutkinto.fi/ylioppilastutkinto/digitaalinen-ylioppilastutkinto>

Ylioppilastutkintolautakunta (YTL), 12.4.2019. Koesuoritusta heikentävän syyn huomioon ottaminen ylioppilastutkinnossa. https://www.ylioppilastutkinto.fi/images/sivuston_tiedostot/Ohjeet/Sairaus/fi/koesuoritusta_heikentava_syy.pdf

Kirjoittajat

Marjatta Takala

erityispedagogiikan professori, Oulun yliopisto; marjatta.takala@oulu.fi

Marcus Mäkelä

erityisluokanopettaja, Kaakkurin koulu, Oulu; mdmakela@gmail.com